OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Hallinto- ja ohjausosasto
Sanna Appelberg, johtava asiantuntija 16.10.2023

Eduskunnan lakivaliokunta

Oikeusministeriön lisäselvitys hallituksen esityksestä (HE 41/2023 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2024 ja Valtioneuvoston selonteosta (VNS 1/2023) julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2024—2027

Poliisin lisärahoituksen vaikutus rikosketjun toimijoihin oikeushallinnossa

Poliisin määrän kasvattaminen hallitusohjelman mukaisesti 8 000 poliisiin, nostanee myös oikeushallinnon toimijoiden määrärahatarpeita. Jokaista poliisin rikostorjuntaan käyttämää euroa kohden aiheutuu oikeusministeriön hallinnonalalle kustannuksia keskimäärin 1,36 euroa. Jotta pullonkauloja Syyttäjälaitoksessa, oikeusaputoimistoissa, tuomioistuimissa tai Rikosseuraamuslaitoksessa ei synny, seurataan poliisin rahoituksen kehittymistä ja etenkin määrärahan käytön kohteita. Tämän hetken arvion mukaan poliisin lisäresurssit eivät vielä vuonna 2024 kohdennu merkittävästi rikostorjunnan lisäämiseen. Alustavasti on arvioitu, että oikeusministeriön hallinnonalan osalta lisäysehdotuksia tehdään, kun varmistuu poliisin lisäresurssin käyttö rikostorjuntaan.

Access to justice, oikeusapu

Oikeusapulain mukaan oikeusapua antaa julkinen oikeusavustaja, mutta tuomioistuinasioissa avustajaksi voidaan kuitenkin määrätä myös tehtävään suostumuksensa antanut yksityinen avustaja (asianajajat ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat). Yksityisten avustajien palkkioiden tasoa ei ole korotettu vuoden 2014 jälkeen. Korottamisen taloudellinen vaikutus olisi vähintään 8 milj. euroa vuosittain. Yksityisten oikeusavustajien korvaukset ovat viime vuosina kasvaneet. Vuonna 2022 yksityiset oikeusavustajat hoitivat noin 36 100 oikeusapuasiaa ja korvaukset olivat noin 72,1 milj. euroa. Vastaavasti vuonna 2019 yksityiset oikeusavustajien asioita oli noin 36 300 ja korvaukset olivat noin 66,5 milj. euroa.

Oikeusavun saatavuuteen panostetaan oikeusaputoimistojen resursseja lisäämällä ja tuottavuutta parantamalla virastouudistuksen ja ICT-kehittämisen keinoin. Oikeusapua voi hakea mistä tahansa 22 oikeusaputoimistosta tai Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistosta hakijan kotikunnasta riippumatta. Oikeusaputoimistojen toimipaikkaverkosto on laaja. Viime vuosina laajennetut chat- ja puhelinpalvelut ovat tarjolla kotikunnasta ja tulotasosta riippumatta.

Ulosoton rahoitus

Oikeudenhoidon selonteossa (VNS 13/2022 vp) ja hallitusohjelmassa todettu koko oikeudenhoidon lisähenkilötyövuosien tarve on yhteensä noin 1200 henkilötyövuotta vuoteen 2030 mennessä. Muista toimijoista poiketen Ulosottolaitoksen tavoitteena on parantaa toiminnan tuloksia ja samalla säilyttää nykyinen henkilöstömäärä. Selonteon määrärahaa ei ehdoteta Ulosottolaitokselle vielä vuoden 2024 talousarviossa. Aiemmin määritelty ulosottotoimen rakenneuudistuksen (URA-hanke) tuottavuushyöty leikkaa vuoden 2024 määrärahaa 3 milj. eurolla, mutta ulosoton toimintamenomomentin siirtyvät määrärahat mahdollistavat vuoden 2024 määrärahan ylittävät menot. Sopeuttamistoimia ei tarvita Ulosottolaitoksen aiemmilla toimilla saavutetun tuottavuuden kasvun johdosta.

Julkisen talouden suunnitelma sisältää Ulosottolaitokselle selonteon lisärahoitusta v.2025 3 milj. euroa, v.2026 6 milj. euroa ja pysyvästi v.2027 lukien 4 milj. euroa. Täten ulosoton toimintamenoihin on suunniteltu edellä kuvattu leikkaus huomioiden pysyvästi 1 milj. euron lisäys. Vuoden 2026 lisärahoitus on pysyvää tasoa korkeampi, sillä tämän jälkeen arvioidaan saavutettavan tuottavuushyötyjä selonteon mukaisesti hyödyntämällä kehittyviä teknologioita, kuten robotiikkaa, tekoälyä ja analytiikkaa.

Hallitusohjelman mukainen 25 milj. euron lisäys oikeudenhoidon rahoitukseen kohdennetaan toimijakohtaisesti seuraavassa vuosia 2025–2028 koskevassa julkisen talouden suunnitelmassa. Selonteossa todettu Ulosottolaitoksen rahoitustarve on 6,5 milj. euroa vuosittain. Toistaiseksi toimijakohtaisille toimintamenomomenteille jaettu pysyvä määräraha on myös ulosoton osalta noin 2/3 esitetystä tarpeesta.

Venäjän ja Ukrainan välisen sodan johdosta asetettujen pakotteiden täytäntöönpano aiheuttavat Ulosottolaitokselle poikkeuksellisen resurssitarpeen. Erityistäytäntöönpanon kokonaisvahvuudesta noin kolmasosa on sidottu pakoteasioiden hoitamiseen. Tilanteen pitkittyessä tämä heikentää erityistäytäntöönpanon mahdollisuuksia hoitaa muuta yksikölle kuuluvaa työtä ml. harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta. Oikeusministeriö on omassa ehdotuksessaan esittänyt pakoteasioihin vuosille 2024–2026 lisämäärärahaa henkilöstöresursseihin ja tehtävään liittyvien ICT-työkalujen lisenssimaksuihin. Lisämääräraha ei sisälly hallituksen vuoden 2024 talousarvioesitykseen, joten momentille 25.20.01 sisältyy kuluvan vuoden 1 106 000 euron määrärahan poistuminen. Oikeusministeriö katsoo, että Ulosottolaitos pystyy tarvittaessa kohtuullisesti hoitamaan tehtävän vuonna 2024 siirtyvien määrärahojen puitteissa.

Lasten aseman huomioon ottaminen ulosottomenettelyssä

Oikeusministeriön hallinnonalan tulossopimuksissa on vuosia 2022 ja 2023 koskien ohjeistettu huomioimaan kestävän kehityksen periaatteiden edistämiseksi mm. lapsen aseman

parantaminen demokratiassa ja oikeushallinnossa. Yhteisen teeman tavoitteena on ollut tuoda oikeusministeriön hallinnonalan toiminnassa lasten asemaa ja tarpeita näkyviksi. Tähän sisältyy myös tavoite, että lasten osallisuus, oikeus tulla kuulluksi ja tiedonsaanti pyritään paremmin ottamaan huomioon lapsia joko suoraan tai välillisesti koskevassa päätöksenteossa ja toiminnassa. Teeman mukaista tavoitetta on arvioitu tarkemmin tulosohjaajan ja viraston välisissä keskusteluissa ja asetettu lapsen aseman parantamiseen liittyvä tarkennettu tulostavoite, joka on liittynyt esimerkiksi lapsille ja nuorille kohdistettavaan ymmärrettävään viestintään, tiedon saantiin oikeuksista, oikeusturvakeinoista ja viranomaisen toiminnasta, tai prosessien suunnitteluun ja viranomaisten koulutukseen.

Ulosottolaitos raportoi vuoden 2022 tilinpäätöksessään, että ennakoivan talousneuvonnan toimintaa oli tavoitteena kohdentaa erityisesti lapsille ja alle 20-vuotiaille nuorille. Tämän tavoitteen mukaisessa tarkoituksessa ulosotto teki vuoden aikana yhteensä 122 virtuaalista ja varsinaista kouluvierailua, joissa tavoitettiin noin 8 400 henkilöä. Ennakoivassa talousneuvonnassa pilotoitiin nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille valtakunnallisia etäkoulutuksia, joiden aiheet olivat palveluihin ohjaaminen, myyttien murtaminen ja turvaa arkeen hyvällä taloudenhallinnalla. Osallistujia näissä oli yhteensä yli tuhat henkilöä ja koulutuksista saatu palaute oli erittäin hyvää. Nuorten käytössä olevalla sosiaalisen median Jodel-sovellukselle toteutettiin kaksi kampanjaa, jossa tavoitettiin yhteensä noin 41 000 nuorta.

Ulosottotoimen osalta lapsen asemaa on huomioitu paremmin myös 2000-luvun alkupuolella, jolloin epäkohtana olleisiin alaikäisten ulosottorekisterimerkintöihin puututtiin suoraan ulosottokelpoisten saatavien velkojia kouluttamalla, jonka jälkeen hakemukset on kohdistettu huoltajaan. Ulosottokaaren 3 luku sisältää lisäksi säännöksen, jonka mukaan ulosottomiehen on tietyissä tapauksissa annettava asian vireilletulosta ilmoitus holhousviranomaiselle holhoustoimesta annetun lain mukaisia mahdollisia toimia varten. Lisäksi 3 luvun mukaan alaikäistä suojataan myös siten, että ulosottoasian rekisteröitymisestä ei anneta alle 15 vuotiaan osalta todistusta ulosottorekisteristä eikä ilmoituksia luottotietotoiminnan harjoittajalle. Ulosottokaaren 4 luku sisältää velallisen kannalta ankarampaa sääntelyä silloin, kun perittävänä on lapselle maksettava elatusapu. Ulosottokaaren 7 luvun mukaan häätöasian vireilletulosta ilmoitetaan kunnan asumisesta vastaavalle viranomaiselle ja hyvinvointialueen sosiaalihuollosta vastaavalle viranomaiselle, mikäli tiloissa asuu lapsia, joiden asumisen järjestyminen on epäselvää.

Tuomioistuinharjoittelu

Hallitusohjelman tavoitteena on tuomioistuinharjoittelun kehittäminen koko oikeushallintoa palvelevaksi ja hallinnonalan rekrytointeja edistäväksi lakimiesuran vaiheeksi. Tavoite vastaa oikeudenhoidon selontekoon nostettua tavoitetta.

Hallitusohjelman tavoitteena on myös käräjänotaarien määrää lisääminen ja asessorikoulutuksen laajennetaan. Tuomioistuinvirasto ei ole toistaiseksi osoitetuilla määrärahoilla nähnyt mahdollisuutta osoittaa notaarien määrään lisäystä oikeudenhoidon selonteon mukaisten käsittelyaikatavoitteiden kärsimättä.

Lisätiedot:
Johtava asiantuntija Sanna Appelberg p 02951 50167, (etunimi.sukunimi@gov.fi)